

УДК 340.1

О.В. Бражко
А.О. Надежденко

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИХ ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Стаття присвячена формулюванню та обґрунтуванню послідовно взаємопов'язаних теоретичних висновків щодо основних тенденцій соціально-правових проблем соціального підприємництва в Україні та шляхів підтримки розвитку і сприяння соціальному підприємництву в Україні. Зазначено, що нинішні виклики українського суспільства, такі як війна та внутрішньо переміщені особи, створюють ще більше підстав для зміцнення соціальних підприємств і саме соціальне підприємництво може бути ефективною формою такої допомоги.

У дослідженні акцентується увага на загальних правових проблемах, пов'язаних з недостатнім рівнем підприємницької діяльності, на недоліках законодавства, що регулює підприємництво в Україні. Визначено кілька стандартних вимог для того, щоб бути визнаним соціальним підприємством європейськими інвесторами та іншими організаціями: по-перше, треба бути підприємцем. Як виняток, можна здійснювати соціальну місію в рамках громадської або неприбуткової організації; по-друге, підприємство повинно мати справді соціальну мету, і ця мета має бути чітко прописана в його статуті або інших корпоративних документах.

Підкреслено, що без відповідної правової бази соціальні підприємства можуть зіткнутися з труднощами у визначенні своєї правової структури і, як наслідок, не зможуть повною мірою виконувати свою соціальну та економічну місію. Натомість встановлення правового статусу та правових стандартів сприятиме сталому розвитку соціальних підприємств, створенню сприятливого середовища для їхньої діяльності та збільшенню їхнього внеску в розвиток українського суспільства. Крім того, відсутність чіткості в правовому регулюванні діяльності соціальних підприємств є важливим фактором, що перешкоджає їх повноцінному розвитку, оскільки призводить до невизначеності в їх діяльності та може обмежити їх здатність залучати інвестиції або отримувати фінансову підтримку.

Ключові слова: соціальне підприємництво, громадянське суспільство, соціально-правові проблеми, правові чинники, законодавство, правове регулювання, розвиток.

DOI 10.34079/2226-3047-2023-14-27-7-15

Постановка проблеми. В умовах війни відбувається переоцінка людських цінностей, основ державності, пошук національної ідентичності та формування національного духу, водночас виникають і розвиваються нові інститути, зокрема соціальне підприємництво. З огляду на нагальність вирішення серйозних соціальних і правових питань та створення додаткових гарантій права на достатній життєвий рівень, необхідно швидко реагувати на суспільні зміни та адаптуватися до сучасних трансформацій.

Соціальне підприємництво як соціальне, економічне та правове явище, має ознаку колективної зрілості і є дієвим інструментом позитивних змін у сучасному українському суспільстві, має змінити спосіб мислення людей, зробити їх більш свідомими та відповідальними і буде відіграти важливу роль у післявоєнному

відновленні України для вирішення соціальних завдань. Адже для розвитку соціального підприємництва потрібна підтримка не лише з боку держави, а й з боку громадянського суспільства та донорської спільноти. Така ситуація створює низку проблем, які гальмують розвиток соціального підприємництва в країні, тому необхідним є дослідження основних тенденцій соціально-правової проблематики, пов'язаної з розвитком соціального підприємництва як ефективного механізму забезпечення захисту прав населення в суспільстві, а визначення шляхів підтримки розвитку і сприяння соціальному підприємництву та впровадження ефективної його моделі в діяльність сучасної української держави можливе лише за умови усунення чинників, які цьому перешкоджають.

Метою нашого дослідження є формулювання та обґрунтування послідовно взаємопов'язаних теоретичних висновків щодо основних тенденцій соціально-правових проблем соціального підприємництва в Україні та шляхів підтримки розвитку і сприяння соціальному підприємництву в Україні.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій, в яких початково займаються цією проблематикою, показує, що соціальне підприємництво як економічний і соціально-правовий інститут вивчають такі вчені як М. Белова, Д. Белов, М. Волкова, М. Гончарова, Н. Гусак, Н. Доброва, В. Кокоть, Н. Коленда, А. Корнецький, В. Назарук, А. Свинчук, В. Смаль, А. Туманова, В. Шевченко. Аналізуючи розвідки зазначених авторів, можна констатувати, що соціальне підприємництво дійсно є тим важелем, який може суттєво покращити соціально-економічне становище країни та є надзвичайно перспективним і важливим. Тому для подальшого його стратегічного розвитку, як кількісного, так і якісного, є необхідним дослідження сучасного стану основних тенденцій соціально-правових проблем діяльності соціального підприємництва.

Виклад основного матеріалу. Категорія «соціальне підприємництво» ще не набула широкого вжитку в Україні, немає її однозначного тлумачення, і як в наукових колах, так і в бізнес-колах соціальне підприємництво часто плутають із соціальною відповідальністю бізнесу. На захист власної науки варто зазначити, що у світі досі не існує єдиного визначення цієї категорії, але більшість цих визначень стосуються бізнес-механізмів, спрямованих на вирішення соціальних проблем та створення спільнот і взаємодопомоги, оскільки поняття включає в себе не лише економічні та правові елементи, а й морально-етичні, питання соціальної справедливості та психологічні (Доброва, 2015).

Незважаючи на різні тлумачення соціального підприємництва, метою цієї діяльності є внесок у розвиток суспільства. Це реальний механізм капіталізації соціальних можливостей та вирішення соціальних проблем. Чим більше людей знають про нього, тим більший його вплив. Соціальне підприємництво має навчити людей допомагати один одному, а для цього їм спочатку потрібно надати правильні інструменти для реалізації цього на практиці. У нинішніх умовах це питання має велике значення для України. Нинішні виклики українського суспільства, такі як війна та внутрішньо переміщені особи, створюють ще більше підстав для зміцнення соціальних підприємств і саме соціальне підприємництво може бути ефективною формою такої допомоги. Це пов'язано з тим, що на відміну від традиційних благодійних організацій, соціальні підприємства - це стійкі бізнес-механізми, здатні чинити більший вплив на розв'язання наявних проблем і більш ефективно розподіляти фінансові ресурси (Коленда, 2017).

Таким чином, на наш погляд соціальне підприємництво - підприємницька діяльність, спрямована на розв'язання соціальних проблем і задоволення суспільних

потреб. Соціальне підприємництво являє собою унікальну можливість об'єднати соціальну місію з бажанням заробити гроші, надати конкретну послугу або продати товар. Порівняно з традиційним бізнесом соціальне підприємництво - це не тільки отримання прибутку, а й робота над вирішенням конкретної проблеми, що є важливим фактором, тоді як основний фокус бізнесу - це прибуток. Тоді як традиційні підприємці намагаються створювати продукти, за які споживачі платитимуть, і продавати їх якомога більше, соціальні підприємці насамперед звертають увагу на те, чи корисна їхня діяльність для суспільства. За даними Європейської комісії, на сьогодні в Європі налічується два мільйони соціальних підприємств (10% всіх європейських підприємств), на яких працює понад 11 мільйонів осіб (6% працездатного населення регіону). Основними організаційно-правовими формами соціальних підприємств у європейських країнах є кооперативи, зокрема, кооперативи соціальної солідарності в Португалії, соціальні кооперативи з колективною власністю у Франції, соціальні кооперативи в Італії, кооперативи соціальних підприємств в Іспанії або підприємства суспільної користі у Великобританії та підприємства соціального призначення в Бельгії. До речі, Європейська комісія виділила чотири основні галузі, в яких працюють соціальні підприємства:

- трудова інтеграція: навчання та інтеграція інвалідів і безробітних;
- особисті соціальні послуги: охорона здоров'я, соціальне забезпечення, медичне обслуговування, професійна підготовка, освіта, медичні послуги, догляд за дітьми, послуги для літніх людей і підтримка малозабезпечених людей;
- місцевий територіальний розвиток неблагополучних районів: соціальні підприємства у віддалених сільських районах, розвиток кварталів, планування реконструкції в міських районах, допомога в розвитку, співпраця з третіми країнами;
- інші: переробка відходів, захист довкілля, спорт, мистецтво, культура, збереження історії, наука, дослідження, інновації, захист прав споживачів, ентузіастичний спорт тощо (Белова та Гусейнова, 2022).

Вважаємо за необхідне зазначити, що багато німецьких соціальних ініціатив спрямовані на вирішення проблем вразливих груп населення, таких як мігранти, біженці, безробітна молодь та люди з інвалідністю. Наприклад, міжнародна платформа Kiron дає можливість біженцям здобувати освіту та кваліфікацію дистанційно, в будь-який час і в будь-якому місці. Social Impact також підтримує та консультує соціальні підприємства в Німеччині вже понад 20 років і позиціонує себе як «агентство соціальних інновацій». У 2011 році агентство запустило Social Impact labs - інкубаційну програму, яка слугує платформою для соціальних підприємців та фрілансерів. Бундбанк надає кредити соціальним підприємцям, венчурні фонди інвестують у соціальних підприємців, а краудфандинг та групові інвестиції стали популярними. Як результат, у Німеччині налічується близько 100 000 соціальних підприємств, на яких працює понад 2,5 мільйона осіб, що втричі більше, ніж у секторі автомобілебудування, де зайнято 750 000 осіб (Херсонська районна військова адміністрація, 2023).

Що стосується України, то незалежні дослідження показують, що наразі в країні існує три основні форми соціального підприємництва:

- неприбуткові організації займаються підприємництвом у своїй основній сфері діяльності;
- неприбуткові організації створюють власний бізнес і використовують частину прибутку для фінансування соціальних програм
- підприємства для людей з інвалідністю: звільнення від податку на прибуток, якщо щонайменше 50% працівників є інвалідами.

Загалом соціальне підприємництво в розвинених країнах є дуже важливим

ресурсом у подоланні багатьох проблем для суспільства та держави, саме тому соціальне підприємництво називають еволюцією в бізнесі, навіть революцією в неприбуткових організаціях. Це пов'язано з тим, що сучасні виклики, які стоять перед українським суспільством, такі як війна та проблема ВПО, створюють нові причини для зміцнення соціальних підприємств. Наразі в Україні не існує спеціального законодавства, яке б регулювало діяльність соціальних підприємців, а також не існує нормативних вимог до осіб, які бажають стати соціальними підприємцями (Волкова та Шевченко, 2016). Однак це відносно нове явище не означає, що вони не можуть існувати в рамках чинного українського законодавства, і соціальні підприємства можуть бути зареєстровані в тій же організаційно-правовій формі, що і звичайні підприємства (Белов та Росул, 2022). Існує кілька стандартних вимог для того, щоб бути визнаним соціальним підприємством європейськими інвесторами та іншими організаціями:

1. По-перше, треба бути підприємцем. Як виняток, можна здійснювати соціальну місію в рамках громадської або неприбуткової організації.

2. По-друге, підприємство повинно мати справді соціальну мету, і ця мета має бути чітко прописана в його статуті або інших корпоративних документах.

Сьогодні соціальне підприємництво в Україні функціонує в рамках малого та середнього бізнесу та як інструмент самофінансування для громадської організації, які прагнуть фінансової стійкості, але поки що воно не охоплює великі підприємства за своїми масштабами та можливостями.

Найпопулярнішою формою є фізична особа-підприємець. Основною перевагою цієї форми є те, що процедури створення, управління та оподаткування бізнесу є досить простими та швидкими. Однак ця форма також має деякі недоліки: 1) фізична особа-підприємець несе відповідальність усім своїм майном під час здійснення підприємницької діяльності; 2) при реєстрації ФОП весь процес залежить від однієї особи, що ускладнює створення бізнесу за участю кількох партнерів на цій формі (Белов та Росул, 2022).

Другою найпоширенішою формою ведення бізнесу в Україні є товариство з обмеженою відповідальністю; основна його перевага, яка впливає з назви, полягає в тому, що засновники несуть відповідальність лише в межах своїх інвестицій у статутний капітал. Крім того, при реєстрації товариства з обмеженою відповідальністю можна виправити частки засновників і партнерські відносини. Однак ця форма має і певні недоліки, такі як дещо складніша процедура реєстрації та суворіші вимоги щодо звітності засновників та отримання прибутку порівняно з індивідуальним підприємцем. Третьою формою, доступною для соціального підприємництва, є громадські організації. Закон України «Про громадські організації» надає їм право займатися підприємницькою діяльністю, але за певних умов, насамперед, забороняє ділитися прибутком. Є й низка інших важливих юридичних умов, проте є й важлива перевага: неприбутковий характер організації і, як наслідок, звільнення від сплати податку на прибуток (Сіренко та Лункіна, 2016).

Кожна ініціатива проходить свій шлях від ідеї до успішного соціального підприємства, включаючи ресурси, експертів, гранти, навчання та просування. Залежно від контексту, це також залежить від регіону, стартового фінансування, знайомих експертів та професіоналів, сарафанного радіо та інших випадкових факторів. Іншими словами, це своєрідний процес спроб і помилок. Більшість активістів не є професійними підприємцями і походять з дуже різного середовища. Тому на ранніх етапах всі стикаються з проблемами спеціалізації. Соціальні підприємства - це насамперед бізнес, який потребує знань та інструментів. Клієнти не сприймають

соціальні підприємства як соціальні підприємства. Вони цінують якість продуктів і послуг. Вони можуть купити щось один раз за круту соціальну ідею, але не систематично. А всім підприємцям для успіху потрібні постійні клієнти (Смаль та Кокоть, 2017).

Отже, соціальне підприємництво відрізняється від традиційного бізнесу тим, що передбачає подвійне соціально-економічне навантаження та подвійний ризик. Це означає, що такий бізнес має спрямовувати частину свого прибутку на розвиток соціальних проєктів, а не на власне збагачення. Крім того, для того, щоб соціальне підприємство було успішним і добре працювало, воно повинно бути більш професійним, ніж класичний підприємець, через подвійне навантаження, описане вище. Тому для того, щоб соціальне підприємство було успішним, воно повинно бути успішним у бізнес-складовій і вміти успішно реалізовувати соціальну складову та соціальний маркетинг. Згідно із законопроектом, соціальні підприємства повинні або робити постійний внесок (30% від прибутку), або 50% людей, які працюють на підприємстві, повинні бути представниками соціально вразливих груп. Деякі експерти пропонують дещо інші суми або відсотки, але в будь-якому випадку постійний соціальний внесок і обслуговування вразливих груп є обов'язковою вимогою (Херсонська районна військова адміністрація, 202).

Таким чином, до переваг соціального підприємництва доцільно, на наш погляд, віднести:

- вирішення критичних соціальних проблем для себе, своїх близьких, своїх громад, своєї країни та світу;
- відновлення соціальної справедливості та участь у створенні інноваційних продуктів;
- лояльність споживачів до продукції соціальних підприємств та активне залучення та підтримка громади в діяльності соціального підприємства;
- можливість зайняти нову нішу на ринку з низькою або відсутньою конкуренцією;
- наявність ресурсів, які не використовуються традиційним бізнесом, наприклад, працівники, невикористанні матеріальні та нематеріальні ресурси;
- вибір найбільш підходящої правової форми для соціальних підприємств з точки зору як бізнес-моделі, так і оподаткування;
- надання безкоштовних навчальних курсів та матеріалів, а також можливість отримати безкоштовні консультації від провідних міжнародних бізнес-експертів;
- нові фінансові програми для підтримки створення соціальних підприємств та можливість працювати з міжнародною спільнотою соціальних підприємців;
- можливість реалізувати важливі соціальні цілі та бути корисними для інших і емоційна винагорода та повага з боку оточуючих;
- застосування власного досвіду та професійних знань у соціальному бізнесі та можливість побудувати спільноту змінотворців та однодумців у своєму місті

Події останніх років свідчать про помітні зміни у свідомості українського суспільства, про зростання активності та чисельності як окремих членів суспільства, так і громадських організацій. Характерною особливістю розвитку українського суспільства на даному етапі є те, що воно активізується в періоди масових заворушень і революційних рухів, коли стає очевидним факт свідомого й активного спротиву владі.

Однак у повсякденній, детальній та активній організаційній роботі зі створення та функціонування систем і структур громадянського суспільства та пошуку стратегій їхнього розвитку вони є досить пасивними та неактивними (Горин та Булавинець, 2021, с. 32). Це також можна додати до списку психологічних проблем розвитку соціального

підприємництва в нашій країні.

Питання соціального підприємництва в Україні значною мірою залежить від правових чинників. У цій сфері корисно розрізняти загальні причини, тобто причини, які негативно впливають на впровадження цього виду підприємництва та специфічні причини, які перешкоджають розвитку соціального підприємництва.

Проблема неналежної реалізації конституційної свободи підприємництва значною мірою пов'язана з поганим виконанням законів, неефективністю правоохоронних та правозахисних інституцій, незавершеністю політичної та правової реформ, а також корумпованістю влади. Недоліками законодавства, що регулює підприємництво в Україні, є

1) прийняття законів нижчої юридичної сили, ніж ті, що мають бути прийняті для регулювання відносин у сфері реалізації права на заснування;

2) неузгодженість та протиріччя між законами та підзаконними актами;

3) наявність прогалин, неточні формулювання законодавства, необґрунтоване фінансове забезпечення, а також низька наукова актуальність та застарілість законодавства;

4) часті зміни через низький рівень законодавчої бази (Byelov, 2022).

Таким чином, серед загальних правових проблем, пов'язаних з недостатнім рівнем підприємницької діяльності в Україні, можна виділити наступні:

– недостатній захист приватної власності та неефективність правоохоронних органів;

– прогалини та неузгодженості в законодавстві та порушення правил юридичної техніки;

– порушення принципу системності законодавства, а саме підміна правових норм підзаконними актами; порушення правила ієрархічності застосування правових норм; не конкретизація підзаконних актів у випадках, передбачених законом;

– низька соціально-економічна обумовленість норм податкового законодавства та відсутність стабільності у правовому регулюванні.

Відсутність стабільності в правовому регулюванні очевидно проявляється в нещодавніх спробах скасувати Господарський кодекс України та реструктурувати законодавство. Зрозуміло, що часті зміни правил гри не сприяють зростанню ділової активності. Особлива правова проблема полягає в тому, що система соціального підприємництва законодавчо не врегульована, а це означає, що до таких відносин застосовуються загальні норми господарського права про підприємництво, що не завжди є прийнятним або доцільним. Спільними передумовами для розвитку будь-якого виду підприємницької діяльності є соціальна значущість, логічність та ефективність митного законодавства, проте соціальне підприємництво також потребує відповідних податкових стимулів. Відсутність таких стимулів є ще однією особливою проблемою, яка безпосередньо впливає на незадовільний стан соціального підприємництва в Україні (Горин та Булавинець, 2021). Уряд повинен знайти ефективні податкові стимули для інвесторів, водночас забезпечуючи, щоб ці податкові стимули були справедливими по відношенню до суспільства. Важливо забезпечити, щоб податки виконували всі свої природні функції, включаючи функцію стимулювання. Податки повинні стимулювати інвесторів вкладати кошти в ті сектори економіки, які потребують державної підтримки (Мозговая, 2022). Таким чином, розвиватимуться сектори економіки та зменшуватиметься навантаження на державний і місцеві бюджети.

Це пов'язано з тим, що наразі немає спеціальних правил, які б регулювали таку діяльність, а отже, немає і податкових пільг для тих, хто займається такою діяльністю. З

огляду на те, що метою соціального підприємництва завжди є вирішення конкретної проблеми, наприклад, населеного пункту або громади (тобто наявність соціальної спрямованості), логічним видається запровадження податкових пільг.

Підкреслимо, що без відповідної правової бази соціальні підприємства можуть зіткнутися з труднощами у визначенні своєї правової структури і, як наслідок, не зможуть повною мірою виконувати свою соціальну та економічну місію. Натомість встановлення правового статусу та правових стандартів сприятиме сталому розвитку соціальних підприємств, створенню сприятливого середовища для їхньої діяльності та збільшенню їхнього внеску в розвиток українського суспільства. Крім того, відсутність чіткості в правовому регулюванні діяльності соціальних підприємств є важливим фактором, що перешкоджає їх повноцінному розвитку, оскільки призводить до невизначеності в їх діяльності та може обмежити їх здатність залучати інвестиції або отримувати фінансову підтримку.

Висновок. Враховуючи подальшу інтеграцію нашої країни до світового співтовариства, існує необхідність вирішення загальних правових проблем, пов'язаних з недостатнім рівнем підприємницької діяльності в Україні, а саме: недостатній захист приватної власності та неефективність правоохоронних органів; прогалини та неузгодженості в законодавстві та порушення правил юридичної техніки; порушення принципу системності законодавства, а саме підміна правових норм підзаконними актами; порушення правила ієрархічності застосування правових норм; не конкретизація підзаконних актів у випадках, передбачених законом; низька соціально-економічна обумовленість норм податкового законодавства та відсутність стабільності у правовому регулюванні.

Загалом соціальне підприємництво в розвинених країнах є дуже важливим ресурсом у подоланні багатьох проблем для суспільства та держави, саме тому соціальне підприємництво називають еволюцією в бізнесі, навіть революцією в неприбуткових організаціях. Це пов'язано з тим, що сучасні виклики, які стоять перед українським суспільством, такі як війна та проблема ВПО, створюють нові причини для зміцнення соціальних підприємств. Наразі в Україні не існує спеціального законодавства, яке б регулювало діяльність соціальних підприємців, а також не існує нормативних вимог до осіб, які бажають стати соціальними підприємцями. Однак це відносно нове явище не означає, що вони не можуть існувати в рамках чинного українського законодавства, і соціальні підприємства можуть бути зареєстровані в тій же організаційно-правовій формі, що і звичайні підприємства. Без відповідної правової бази соціальні підприємства можуть зіткнутися з труднощами у визначенні своєї правової структури і, як наслідок, не зможуть повною мірою виконувати свою соціальну та економічну місію. Натомість встановлення правового статусу та правових стандартів сприятиме сталому розвитку соціальних підприємств, створенню сприятливого середовища для їхньої діяльності та збільшенню їхнього внеску в розвиток українського суспільства. Відсутність чіткості в правовому регулюванні діяльності соціальних підприємств є важливим фактором, що перешкоджає їх повноцінному розвитку, оскільки призводить до невизначеності в їх діяльності та може обмежити їх здатність залучати інвестиції або отримувати фінансову підтримку.

Бібліографічний список

- Белов, Д.М. та Росул, Н.О., 2022 Соціальне підприємництво в механізмі реалізації конституційних прав та свобод людини та громадянина. Аналітично-порівняльне право, 5, с. 22–25.
- Белова, М.В. та Гусейнова, С.З., 2022. Соціальне підприємництво як реалізація соціальної функції держави. Аналітично-порівняльне право, 5, С.33–35.

- Волкова, М.В. та Шевченко, В.С., 2016. Роль соціального підприємництва у забезпеченні сталого розвитку України. *Соціальна економіка*, 1, с. 25–29.
- Горин, В. П. та Булавинець, В. М., 2021. Соціальне підприємництво як інструмент диверсифікації фінансування соціальної політики. *Агросвіт*, 15, с. 29–35.
- Доброва, Н. В., 2015. Соціальне підприємництво. *Економічні інновації*, 59, с. 112–117.
- Коленда, Н. В., 2017. Соціальне підприємництво та соціально відповідальний бізнес в системі забезпечення соціальної безпеки населення: монографія. Луцьк: Терен.
- Мозговая, Н. А., 2022. Розвиток соціального підприємництва як один з чинників поствоєнного відновлення України. Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні: матер. науково-практ. семінару (м. Львів, 11 листопада 2022 р.). Львів.
- Сіренко, Н.М. та Лункіна, Т.І., 2016. Соціальне підприємництво в Україні: основні аспекти. *Сталий розвиток економіки*, 1, с. 5–10.
- Смаль, В. та Кокоть, В., 2017. Що слід знати про соціальне підприємництво. Підручник. Київ.
- Херсонська районна військова адміністрація, 2023. Соціальне підприємництво як відповідь суспільства на соціальні потреби. [online]. Доступно: <<https://khersonrda.gov.ua/2023/09/30/soczialne-pidpryyemnyctvo>>.
- Byelov, D., 2022. Social entrepreneurship as a modern institute of business and human interaction. *European Socio-Legal and Humanitarian Studies*, 2.

References

- Byelov, D.M. and Rosul, N.O., 2022 Sotsial'ne pidpryyemnyctvo v mekhanizmi realizatsiyi konstitutsiynykh prav ta svobod lyudyny ta hromadyanyna. [Social entrepreneurship in the mechanism of realization of constitutional rights and freedoms of man and citizen]. *Analytical and comparative law*, 5, p. 22–25. [in Ukrainian]
- Byelov, D., 2022. Social entrepreneurship as a modern institute of business and human interaction. *European Socio-Legal and Humanitarian Studies*, 2. [in Ukrainian]
- Byelova, M.V. and Huseynova, S.Z., 2022. Sotsial'ne pidpryyemnyctvo yak realizatsiya sotsial'noyi funktsiyi derzhavy. [Social entrepreneurship as an implementation of the social function of the state]. *Analitychno-porivnyal'ne pravo*, 5, p. 33–35. [in Ukrainian]
- Dobrova, N.V., 2015. Sotsial'ne pidpryyemnyctvo. [Social entrepreneurship] *Ekonomichni innovatsiyi*, 59, p. 112–117. [in Ukrainian]
- Horyn, V. P. and Bulavynets', V. M., 2021. Sotsial'ne pidpryyemnyctvo yak instrument dyversyfikatsiyi finansuvannya sotsial'noyi polityky. [Social entrepreneurship as a tool for diversification of social policy financing]. *Agroworld*, 15, p. 29–35.
- Khersonska raionna viiskova administratsiia, 2023. *Sotsial'ne pidpryyemnyctvo yak vidpovid' suspil'stva na sotsial'ni potreby* [Social entrepreneurship as society's response to social needs]. [online]. Available at: <<https://khersonrda.gov.ua/2023/09/30/soczialne-pidpryyemnyctvo>>. [in Ukrainian]
- Kolenda, N. V., 2017. *Sotsial'ne pidpryyemnyctvo ta sotsial'no vidpovidal'nyy biznes v systemi zabezpechennya sotsial'noyi bezpeky naseleennya: monohrafiya*. [Social entrepreneurship and socially responsible business in the system of social security of the population: monograph]. Lutsk: Teren. [in Ukrainian]
- Mozhovaya, N. A., 2022. Rozvytok sotsial'noho pidpryyemnyctva yak odyz z chynnykiv postvovnoho vidnovlennya Ukrayiny. [Rozvytok sotsial'noho pidpryyemnyctva yak odyz z chynnykiv postvovnoho vidnovlennya Ukrayiny]. *Aktual'ni problemy pryvatnoho prava v umovakh yevrointehratsiynykh protsesiv v Ukrayini*: mater. nauково-практ. seminaru (m. L'viv, 11 lystopada 2022 r.). L'viv/

- Sirenko, N. and Lunkina, T.I., 2016. Sotsial'ne pidpryyemnytstvo v Ukrayini: osnovni aspekty. [Social entrepreneurship in Ukraine: main aspects] *Sustainable economic development*, 1, p 5–10. [in Ukrainian]
- Smal', V. and Kokot', V. 2017. *Shcho slid znaty pro sotsial'ne pidpryyemnytstvo. [What you should know about social entrepreneurship]*. Textbook. Kyiv.
- Volkova M.V. and Shevchenko V.S., 2016. Rol' sotsial'noho pidpryyemnytstva u zabezpechenni staloho rozvytku Ukrayiny. [The role of social entrepreneurship in ensuring the sustainable development of Ukraine]. *Sotsial'na ekonomika*, 1, p. 25–29. [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 09 травня 2024 р.

**Brazhko O.V.,
Nadezhdenko A. A.**

MAIN TRENDS OF SOCIAL AND LEGAL PROBLEMS OF THE DEVELOPMENT OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE

The article is devoted to the formulation and substantiation of consistently interconnected theoretical conclusions regarding the main trends of social and legal problems of social entrepreneurship in Ukraine and ways of supporting the development and promotion of social entrepreneurship in Ukraine. It is noted that the current challenges of Ukrainian society, such as war and internally displaced persons, create even more grounds for strengthening social enterprises, and social entrepreneurship itself can be an effective form of such assistance.

The study focuses attention on general legal problems associated with insufficient level of entrepreneurial activity, on the shortcomings of legislation regulating entrepreneurship in Ukraine. There are several standard requirements to be recognized as a social enterprise by European investors and other organizations: first, you must be an entrepreneur. As an exception, it is possible to carry out a social mission within the framework of a public or non-profit organization; secondly, the enterprise must have a truly social purpose, and this purpose must be clearly spelled out in its charter or other corporate documents.

It is emphasized that without an appropriate legal framework, social enterprises may face difficulties in determining their legal structure and, as a result, will not be able to fully fulfill their social and economic mission. Instead, the establishment of legal status and legal standards will contribute to the sustainable development of social enterprises, the creation of a favorable environment for their activities and the increase of their contribution to the development of Ukrainian society. In addition, the lack of clarity in the legal regulation of the activities of social enterprises is an important factor that prevents their full development, as it leads to uncertainty in their activities and may limit their ability to attract investments or receive financial support.

Key words: *social entrepreneurship, civil society, socio-legal problems, legal factors, legislation, legal regulation, development.*